

Mens en Wereld

Bergerac, het stadje aan de Dordogne, typisch Frans, met die merkwaardige grijze luiken voor de ramen, palmbomen in de tuinen, die kleine achteraf steegjes en slopjes, met overal katjes, die de deuren inschieten als je eraan komt, en de hoofdstraten, nauwelijks breder dan de Amsterdamse Kalverstraat, waar levensgrote vrachtwagens met opleggers zo-nu-en-dan het verkeer volkomen vastzetten, totdat een politieagent met een fluitje de gesticulerende menigte weer in hun auto's drijft en centimeter voor centimeter de kluwen begint te ontwarren, daar kan ik met m'n hele ziel van genieten. Ik kan er urenlang rondlopen en iedere vakantie worden we er weer heengetrokken, om er te zitten, een poosje, in een verzengende hitte, op de kade, dichtbij een van die prachtige boogbruggen, en er, croissants en puddingbroodjes etend, te kijken naar de rivier, de vissers in hun bootjes, de vrouwen, die er aan de kant de was doen en de ontelbare minuscule petieterige visjes.

De eerste keer dat we naar Bergerac gingen, was per autobus, een sensatie op zichzelf. Een onmogelijk vehikel, waar van alles loshing of met touwtjes en ijzerdraadjes aan elkaar gebonden was, met een oude verschoten paraplu ergens in een net en een chauffeur in een grijze stofjas, blote voeten in zijn schoenen, op een gammele, halfflosse stoel achter het stuur, die ons heen en weer hotsend, met een oorverdovend lawaai door een prachtig landschap voerde. Onderweg stapte hij bij iedere halte uit om handen te schudden, een praatje te maken en vruchtgoed mee te nemen of af te leveren. Toen we uitstapten aan het eindpunt, keek hij ons vreemd aan en ik had het gevoel dat er iets niet klopte. Hij keek ons zelfs na en ik knikte nog maar eens vriendelijk, maar dat was het toch ook niet. Op de terugweg kwam ik er achter: we hadden de kaartjes weer bij hem moeten inleveren. Iedereen deed dat en daar scheen hij zo'n prijs op te stellen, dat hij zelfs mee uitstapte als een passagier het niet zo gauw kon vinden, en hielp zoeken in tassen en pakken, totdat het terecht was. Gelukkig hadden we ze nog, van 's morgens en 's avonds en toen was het goed.

En laten we Cyrano niet vergeten. De trots en glorie van Bergerac. Je kunt hem kopen, in alle afmetingen, om hem thuis op de schoorsteen te zetten, of als wandbord op te hangen. Hij kijkt je aan uit asbakken en als theedoek kun je de kopjes met hem afdrogen. Dat zou ik nou nooit willen, maar dat is een kwestie van smaak natuurlijk.

Bergerac en Cyrano, je moet ze proeven, de sfeer inademen en er gewoon rondsjuwen en kijken. Dan gaan ze allebei voor je leven.

Humanisme, internationaal

Toen, in 1946, het Humanistisch Verbond werd opgericht, met als tweeledig doel om een geestelijk tehuis te bieden aan de mens, die losgeraakt was van de kerk en om te strijden voor een gelijkberechtigde positie in Nederland, was het van het begin af duidelijk, dat het moderne, ongodsdienstige humanisme niet alleen een Nederlandse zaak was, maar een wereldomspannende levensovertuiging, die gestalte moest krijgen. Het mensbeeld van het humanisme is bij uitstek internationaal en wat nodig was, was een organisatie om humanisten samen te binden.

Er bestonden, in een aantal landen, humanistische organisaties – elk met eigen karakter, gebaseerd op landelijke tradities – en een overkoepelend geheel was er wel van de typisch 19e eeuwse vrijdenkersorganisaties, bestrijders van kerk en godsdienst, maar dit typische rationalisme was te eng om de grote taken op zich te kunnen nemen. In 1952 werd in Amsterdam de I.H.E.U. opgericht, de *International Humanist and Ethical Union*, die zijn permanente zetel in Nederland kreeg. Hoe langer hoe meer humanistische groeperingen over de hele wereld traden toe en de periodieke congressen groeiden gestaag door het aantal afgevaardigden dat toenam. Evenals in Nederland de beginselverklaring van het H.V. een gemeenschappelijke basis vormt voor een grote verscheidenheid in de overtuiging – van rationalistisch tot religieus – zo vertoont de I.H.E.U. ook een rijke verscheidenheid naar landen en opvattingen, maar de gemeenschappelijke basisovertuiging is het bindmiddel.

Het is nog maar een begin en op werkelijk grote getallen aanhangers kan de I.H.E.U. niet

bogen maar de groei is opmerkelijk en vooral opmerkelijk is, dat individuen en kleine groeperingen in de gehele wereld steeds meer belangstelling krijgen voor het humanisme. De tijd van de individualist, die in de zaken van de levensovertuiging juist geen organisatie nodig meent te hebben – een gebrek aan menselijk verantwoordelijkheidsbesef – is voorbij of gaat snel voorbij. Het humanisme is uit de studeerkamers getreden en brengt zijn bescheiden en niet spectaculaire boodschap aan allen, die geen bevrediging vinden in de boodschap der kerken.

Afgelopen juli kwam bijeen in Utrecht de vergadering van bestuurders van de I.H.E.U., om het eerstkomende congres, dat in 1966 in Parijs zal gehouden worden, te bespreken en veel aandacht werd gewijd aan een ontwikkelingsproject in India, dat met steun van de I.H.E.U. wordt uitgewerkt.

Zo dikwijls vraagt de belangstellende hoe het staat met het internationale humanisme, omdat hij of zij geestverwanten kent in Amerika of Engeland of Denemarken b.v. Laten zij zich wenden tot I.H.E.U., Oudegracht 152, Utrecht, voor inlichtingen. Er zijn bij de I.H.E.U. aangesloten humanistische organisaties uit de V.S., Duitsland, Engeland, België, India, Pakistan, Korea, Frankrijk, Noorwegen, Nieuw-Zeeland, Oostenrijk, Canada, Denemarken, Japan, Australië, Italië, Nigeria, Israël en de Filipijnen. Het *I.H.E.U. Information Bulletin*, dat driemaandelijkse verschijnt en waarop men zich ook individueel kan abonneren, geeft de gebeurtenissen en de vorderingen van het internationale humanisme.

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
19e jaargang no. 16 – 12 september 1964

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

Er waait een ware REM-epidemie over Nederland. Televisiezaken kunnen het werk niet af en tal van doe-het-zelvers klimmen in het zweet huns aanschijs op het dak om het een en ander aan hun antennotje te knutselen. Verwacht u niet van mij, dat ik daar zuur over ga doen, want ik gun al die mensen best een reclameprogramma, als zij menen dat een t.v.-pendant van het vervelende Veronica-gedreun hun meer te bieden heeft dan de officiële zender die althans in het westen van ons land een monopoliepositie heeft. Ik kan dat allemaal niet zo verschrikkelijk vinden, zolang ik niet verplicht wordt er zelf naar te luisteren of te kijken. Tenslotte hoor ik Veronica ook alleen bij de kruidenier en doet mij dat hoogstens overwegen van kruidenier te veranderen. Waar ik wel bezwaren tegen heb is, dat sommigen het doen voorkomen of nu het nationale programma voor de deur staat, dat eindelijk die bonzen in Hilversum wel eens mores zal leren. Dat is namelijk je reinste onzin. De REM heeft geen enkel ander doel dan geld verdienen, beoogt op geen enkele wijze de vraag naar meer culturele programma's te bevredigen, maar zal integendeel ten wille van de commercie nog veel en veel meer lachen-gieren-brullen-pret de lucht insturen dan onze omroepverenigingen. Alleen de mensen die daar prijs op stellen, winnen er dus bij, en dat zijn in het algemeen geen mensen die zo actief kijken, dat de reclameboodschappen storend voor hen zullen zijn. Goed, van mij mogen ze dus. Er is alleen een tweede bezwaar, en dat is dat een groepje handige zakenlui door de bouw van dit kunstmatig eiland de Nederlandse wet tracht te omzeilen. Dat is een veel ernstiger bezwaar, want als die poging zou slagen, zou dat betekenen, dat in Nederland het geld regeert en niet de regering. Als men de miljoenen maar ter beschikking heeft om dit soort gokjes te wagen, zou men het zelfs met onze rechtsorde niet zo nauw hoeven te nemen. Dat nu is een veel ernstiger aspect van de zaak, en dat is de reden waarom ik hoop, dat de regering erin zal slagen de REM-uitzendingen onmogelijk te maken vanaf dat eiland in zee. Wat zij daarna zal doen ten aanzien van het al of niet toelaten van reclame in de televisie of zelfs van complete reclametelevisie, is een kwestie van later zorg. De beslissing daarover dient echter in Den Haag te worden genomen en niet door een aantal grote industriëlen op een pirateneilandje. Het is al erg genoeg, dat de regering, die toch

waarlijk niet te laat gewaarschuwd is, zo laat in het geweer gekomen is, dat de REM een aanzienlijke populariteit heeft weten te verwerven bij de liefhebbers van nog meer amusement, bij wie het gevoel voor onze rechtsorde klaarblijkelijk niet in de veiligste handen is.

Interkerkelijk overleg en ecumenische beweging zullen er misschien toe leiden, dat ooit nog eens de theologische vraagstukken bij meerderheid van stemmen worden opgelost. Het NIPO (Nederlands Instituut voor Publieke Opinie) is daar alvast op vooruitgelopen en heeft een getrouwe doorsnee van het Nederlandse volk gevraagd: 'Gelooft u in het bestaan van een hemel of niet?' En hetzelfde met betrekking tot het bestaan van een hel. Vóór de cijfers volgen, wordt de lezer uitgenodigd zich zelf te wagen aan een schatting van de ja/nee-percentages... (Fout. Meer!).

Vierenzeventig procent van onze land- en tijdgenoten gelooft in het bestaan van een hemel, 53 procent ook in het bestaan van een hel. De vrouwen iets vaker dan de mannen. Gesplitst naar het kerkgenootschap dat de ondervraagde opgaaf, blijken vooral de gereformeerden vast in de leer. Zij geloven voor de volle honderd procent in de hemel, en de tien procent die het bestaan van een hel niet aanvaardt, heeft bijna allemaal „geen oordeel”. De katholieken zijn slechts heel weinig minder zeker van hun zaak. Negen tiende houdt rekening met een eventuele tenhemelopneming en twee derde betreft ook een hellevaart in zijn beschouwingen. Maar hier beantwoordt toch 21 procent der ondervraagden de vraag naar hun geloof in een hel ontkennend. De Nederlands-hervormden geloven voor 82 procent in een hemel, voor ruim de helft in een hel, en bijna 30 procent durfde de tweede vraag, naar het bestaan van een hel, ontkennen. Men hoeft blijkbaar niet tot een kerkgenootschap te behoren om de zaligheid te verbeiden en de verdoemenis te vrezen, want meer dan een vijfde van de onkerkelijken gelooft in een hemel, ruim een tiende in een hel.”

Vrij Nederland, waaraan ik het bovenstaande ontleen, zegt dat dit eindelijk uitsluitsel geeft in een brandende kwestie, althans als men de maatstaf van Elvis Presley aanhoudt, die op zijn platen liet zetten: '50 millions fans can't be wrong' (50 miljoen fans kunnen het niet bij het verkeerde eind hebben). Maar bij nader inzien, vindt de redactie, rijst er verwon-

dering over het feit, dat ruim een vijfde van de ondervraagden wel in een hemel, maar niet in een hel gelooft.

„Eén op de vijf Nederlanders leeft dus met de gedachte dat hij er na zijn dood alleen maar op vooruit kan gaan. Een opwekkend denkbeeld en zonder twijfel een standpunt dat zich laat verdedigen op theologische gronden, zoals de meeste standpunten. Maar voor de zielszorg zouden deze cijfers toch enige ongerustheid moeten wekken.”

Ik moet u ook nog even laten weten wat V.N. aantrof in het antirevolutionaire weekblad 'Nederlandse Gedachten' over het probleem van de zondagsheiliging.

„De heiliging van de rustdag in deze moderne tijd met zijn auto's en zijn uitstapies op zondag. Wat moet de antirevolutionaire vader of moeder doen als hun kind op zondag om een ijsje vraagt? Antwoord: 'De beste oplossing is vaak op zaterdag de ijsjes voor de zondag in de ijskast te zetten. Dan (...) heeft het kind de wetenschap, dat ook voor hem de zondag een feestdag is.' (Maar voor het functioneren van zo'n koelkast wordt stroom geleverd door mensen die op zondag werken, o antirevolutionaire pa! d!R). Daar voegt V.N. aan toe: 'Wij herinneren ons een gereformerd predikant, die op de vraag: 'Mag ik op zondag in de tram?' antwoordde: 'Jawel, maar ga dan met de bijwagen, die kan er toch niks an doen.' Het is het eitje van Columbus, dat heel wat hoofdbrekens overbodig maakt, want die hoofdbrekens zijn er. Volgens 'Nederlandse Gedachten' lijden vele a.-r. ouderparen aan uitbrekend angstzweet als hun kind 'nou net altijd op een warme zondag' om een ijsje jengelt. De ouders weten dan niet wat hun houding moet zijn: 'Dientengevolge worden zij warm en verlangen ook naar een verfrissende afkoeling in de vorm van het begeerde ijsje.'

Misschien mag ik daar nog een advies voor a.-r. ouders aan toevoegen: kijk naar wat je burendoen. Ik heb althans als buur enige tijd op twee gereformeerde gezinnen uitgekeken, waarvan ook

de kinderen op zondag gedoemd waren in gesteven pakjes en witte jurkjes met witte handschoentjes niets te doen, zich zelden of nooit op straat begaven en nimmer zich aan zoiets zondigs plachten over te geven als jolijt. Tot een van de twee gezinnen met vakantie was, want toen speelden de kinderen van het andere gezin drie zondagen achtereenvolgend onbekommerd op straat. Ik vermeld dat maar even, want al zal het geval wel niet illustratief zijn voor de gereformeerde kerk, voor een bepaalde mentaliteit is het dat zeker wel.

Vindt u het nog nodig, dat ik in dit blad woorden vuil maak aan de rassendiscriminatie, zoals die zich nu ook in ons land blijkt te openbaren? Ik kan hooguit verklaren nooit meer een voet te zullen zetten in het Amsterdamse Carameilla of Lucky Star, maar ik was daar toch al geen erg trouwe klant en daar zal de discriminerende eigenaar dus geen last van ondervinden. Wel acht ik het juist, dat de ASVA en het MAI-bureau, nu zij weten dat er ook met de verhuur van kamers naar huidkleur wordt gekeken, al diegenen die zich daaraan schuldig maken, onverwijld van hun bemiddeling uitsluiten. Maar ik mag aannemen dat dat al gebeurt is als u deze regels onder ogen krijgt. En wat moeten wij verder doen? We kunnen niet veel anders doen dan ons als Nederlanders schamen over het feit, dat de nazi's bij hun vertrek in 1945 toch nog heel wat slib hebben achtergelaten. Vruchtbaar slib blijkbaar, maar daarvan zijn deze trieste verschijnselen niet het enige bewijs.

Prettiger was dit bericht uit De Groene:

„Kapitein Lloyd Sealy, een 47 jaar oude neger, die reeds 21 jaar tot de Newyorkse politie behoort, is benoemd tot commandant van de belangrijkste politiepost in Harlem. Het lijkt ons een wijs besluit.”

Het zou tevens een antwoord kunnen zijn aan mensen die zich wel eens afvragen wat er nu eigenlijk voor verschil is tussen de Verenigde Staten en Zuid-Afrika.

Aan een vriend

Hoe triest is deze lentedag
Vol bloemen en vol zonneschijn!
De brug welft zich in eedle lijn
Over de beek in het ravijn
Naar 't paviljoen –
De vijver kaatst de vlag.
Maar ik hief zachtjes het gordijn
En triestig werd de lentedag,
Daar 'k jóu niet zag...

Soe T'oeng Po (1036–1101)

Uit: Golven der gele rivier
Chinese poëzie vertaald door Jef Last
Uitg. L. J. C. Boucher, Den Haag

JEUGD IN HET BEDRIJFSLEVEN

Persoonsvorming bedrijfsjeugd is de titel van het eindrapport van de commissie voor het onderzoek naar de jeugd in de bedrijven. In 1954 gaf de staatssecretaris van sociale zaken en volksgezondheid een opdracht die luidde: na te gaan welke middelen kunnen worden aangewend om die factoren waaraan een positieve invloed wordt toegekend ten aanzien van de persoonsontwikkeling van de jeugdige arbeidskrachten te bevorderen en eventuele ongunstige invloeden te voorkomen, te verminderen of te compenseren.

Het resultaat van dit onderzoek is in drie gedeelten bekend gemaakt. In 1958 verscheen een interimrapport getiteld „Personeelsbeleid voor jeugdigen. Wensen en feiten”.

In 1961 volgde een tweede rapport „Personeelsbeleid voor jeugdigen en personeelsontwikkeling”.

De commissie Jeugd in de bedrijven stelt in haar eindrapport thans een aantal wettelijke maatregelen voor namelijk:

Arbeidsverbod

Arbeidsverbod voor 14- en 15-jarigen. Als voorlopige stelregel moet gelden dat jeugdigen niet voor hun zestiende jaar in volledig beroepsverband behoren te werken, tenzij dit voor hun eigen ontplooiing betere mogelijkheden biedt dan schoolbezoek. Alleen op deze grond zal ontheffing van het verbod mogelijk moeten zijn. Voorts zal het niet van toepassing moeten zijn op vakantiearbeid en op bedrijfsstages.

Zo de 14- en 15-jarigen dus al in het bedrijfsleven terecht komen zal er een minimumwerkijd voor hen moeten gelden van acht uur per dag en veertig uur per week waarbij inbegrepen één hele of twee halve dagen part-time onderwijs of -vorming binnen bedrijfstijd. Voor de 16- en 17-jarigen zal een maximum werkijd van negen uur per dag en vijfenveertig uur per week moeten gelden.

De commissie heeft weliswaar ernstige bezwaren tegen de negenurige werkdag voor deze categorie jongeren maar wil, gezien de grote organisatorische problemen voor het bedrijfsleven, momenteel geen lager maximum voorstellen doch volstaan met het tegenwicht van part-time onderwijs en part-time vorming.

Verbod overwerk

Wat het overwerk betreft stelt de commissie voor dit voor 14- en 15-jarigen te verbieden. Voor 16- en 17-jarigen wil zij beperking van overwerk tot maximaal een uur per dag, vier uur per week en zestig dagen per jaar.

Verder acht de commissie een wettelijke regeling ter voorkoming van excessen bij het verrichten van werk in tariefloos noodzakelijk.

Op het gebied van het werk aan de lopende band zullen de normen ten aanzien van de toelaatbaarheid daarvan voor 14- en 15-jarigen zorgvuldig moeten worden vastgesteld. Tegen dit soort werk door jeugdigen maakt de commissie ernstige bezwaren.

De commissie is verder van mening dat de bestaande verboden met betrekking tot gevaarlijke en schadelijke arbeid moeten worden aangepast aan de ontwikkelingen in de industrie en de gezondheidstechniek.

Zij acht ook een medische keuring aan de

aanvang van de beroepsarbeid noodzakelijk. De keuring zal niet mogen worden verricht door de eigen huisarts.

Jeugdstatuut

De commissie bepleit voor elk bedrijf met meer dan vijf jeugdigen een zogenaamd jeugdstatuut waarin de rechten en plichten van de jeugd en de speciale voorzieningen die door een bedrijf ten behoeve van de jeugd worden genomen duidelijk zijn vastgelegd.

Er is veel voor te zeggen, aldus het rapport, om de wettelijke regelingen voor de jeugd in een geheel samen te voegen. Zij meent dat uit het Arbeidsbesluit van 1920, dat ook van toepassing is op vrouwen, een afzonderlijk Arbeidsbesluit voor jeugdigen is samen te stellen.

De commissie noemt verder onder meer als punten waaraan bijzonder aandacht zal moeten worden gewijd: de persoonsvorming, de beroepsvorming, inzicht van de bedrijfsleiding in de speciale plaats die de jeugdigen in het bedrijf innemen en het aanstellen van een jeugdfunctionaris die speciaal belast zal moeten zijn met alle zaken die de jeugd betreffen.

I. M. A. R.

Eenzaamheid in de grote stad

Onlangs kon men in de krant lezen, dat in Amsterdam een alleenstaande tachtigjarige vrouw dood in haar huis werd aangetroffen. Zij moest reeds veertien dagen tevoren overleden zijn. In een radio-interview verklaarde het hoofd van de Amsterdamse Geneeskundige Dienst, dat dergelijke gevallen niet veel voorkomen, ongeveer 5 à 6 maal per jaar. Toch zijn ze tekenend voor de vereenzaming van velen, vooral ook bejaarden, in de grote stad. (Reeds eerder schreef ik over dit probleem in M. en W. van 20 febr. 1960). Op het platteland en in de dorpen, waar over het algemeen een sterker gemeenschapsgevoel heerst, zijn gevallen als het genoemde veel zeldzamer. Opmerkelijk is, dat het hoofd van de Amsterdamse G.G.D. mededeelde, dat dergelijke gevallen in bepaalde wijken, als b.v. de Jordaan, veel minder voorkomen dan in andere.

Al dergelijke trieste voorvallen zijn het gevolg van de urbanisatie, de vorming van grote steden, waarin het individu dreigt onder te gaan in de grote massa. Het ernstigste is dit probleem voor alleenstaanden, die geen enkele binding meer hebben met bepaalde gemeenschapsvormen, hetzij kerken, hetzij andere instellingen. Uiteraard zijn het vooral de bejaarden, die vaak ziek of slecht ter been, soms zonder familie of vrienden, met dit probleem geconfronteerd worden. In deze tijd van snelle urbanisatie zal dit vraagstuk helaas steeds ernstiger vormen aannemen. Door de stichting van wijkgemeenschappen hoopt men hier iets te kunnen doen. Onnodig te zeggen, dat ook het Humanistisch Verbond hier een taak heeft, zeker waar het de buitenkerkelijken betreft, die in de grote steden voortdurend in aantal toenemen.

P. Krug

Frans Masereel werd 75 jaar

Er is in ons land niet zo heel veel aandacht geschonken aan de 75ste verjaardag van de grote kunstenaar Frans Masereel, op 31 juli 1889 in Blankenberghe als zoon van Vlaamse ouders geboren. Ten onrechte, want onder de nu nog levende beeldende kunstenaars van zijn generatie neemt hij een unieke plaats in.

Masereel, tijdens de eerste wereldoorlog naar Genève verhuisd, later, in 1921, naar Parijs, illustreerde boeken van Romain Rolland, Stefan Zweig en anderen, maakte honderdvijftig houtsneden voor Charles de Costers Uilenspiegel, tekende meer dan duizend platen voor het Geneefse dagblad Feuille waarin hij zijn hartstochtelijke afkeer van de oorlogswaanzin tot uitdrukking bracht.

Maar boven de betekenis van dat werk rijst uit de visionaire kracht van zijn in het hout gesneden beeldromans: *Passion eines Menschen*, *Mein Stundenbuch*, *Geschichte ohne Worte*, *Die Stadt*, bij honderdduizenden in volksuitgaven verschenen. Zij vormen samen een kroniek van zijn tijd die in heel veel opzichten ook de onze is, een humanistisch getuigenis in wit en zwart van het licht en de schaduw in het leven der mensen, maar van de schaduw het meest. Werk van een man die strijdbaarheid putte uit zijn sociale bewogenheid.

Het is goed dat *De Arbeiderspers* het in honderd prachtige houtsneden vertelde beeldverhaal *De Stad* heeft gekozen als sluitstuk van haar *Tweede Grote-Vier-Omnibus*, waarin verder Boefje van M. J. Brusse, Duczika van Herman Heijermans en Houtekiet van Gerard Walschap verschenen zijn. Het is een verdiend eretribuut aan een waarlijk groot talent.

D-z

Houtsnede van Frans Masereel uit *Die Idee* (1920).

Geschiedenis van een familie als werkelijkheid en symbool

Ofschoon hij ook voor de oorlog al literair werk van kwaliteit op zijn naam had staan, zoals het grote en indrukwekkende toneelstuk „Vaderland”, dat overigens meer een „leesstuk” dan een spelstuk was, heeft mr. Abel J. Herzberg vooral na de oorlog een naam verworven door een aantal publikaties, waarin hij voornamelijk over de lotgevallen van de Joden en het Joodse volk schreef. „Amor fati” bevatte in essayistisch-wijsgerige trant geschreven bespiegelingen over het leven in de kampen, met name in Bergen-Belsen. Het was en is een aangrijpend boek in voortreffelijk proza geschreven, vanuit een diepe, algemene menselijkheid en met een wijze, indrukwekkende objectiviteit. Zijn dagboek uit het kamp Bergen-Belsen „Tweestromenland” was niet minder ontroerend. Geen wonder dat mr. Herzberg ook de aangewezen man bleek om voor het standaardwerk „Onderdrukking en Verzet” het omvangrijke en door zijn thematiek tragische deel over het lot der Joden in ons land tijdens de bezetting te schrijven, de „Kroniek der Jodenvervolgung”. Het werd een meesterlijk geschrift, nauwgezet gedocumenteerd, met grote en voorbeeldige objectiviteit geschreven, met precies de bewogenheid waarbuiten men een boek als dit niet zou kunnen hebben lezen, maar ingehouden genoeg om nergens te steunen op een gerechtvaardigde, maar onwetenschappelijke woede.

Diezelfde kwaliteiten vindt men in zijn „Eichmann in Jeruzalem”, het boek dat hij schreef als neerslag van zijn indrukken van het proces-Eichmann, waarin hij vooral stilhield bij het „geval-Eichmann” als fenomeen, de vraag stellend wat er nu eigenlijk gebeurd moet zijn om van dit op het oog ongevaarlijke wezen iets zo monsterlijks te maken, een karakterloze conformist, die geen uitzondering behoeft te zijn en dus beangstigend herhaalbaar is.

Een essentieel boek heeft mr. Herzberg thans aan de voorgaande toegevoegd met zijn *Brieven aan mijn kleinzoon*. In een negental hoofdstukken – want met de briefvorm hebben deze stukken niet veel te maken – vertelt de zeventigjarige grootvader aan zijn achtjarige kleinzoon over zijn eigen jeugd, zijn ouders en grootouders. Maar, zoals de auteur zelf op het omslag meedeelt of laat meedelen, al schrijvende vergat hij maar al te vaak de leeftijd van de geadresseerde en schreef eenvoudig op wat zijn geheugen hem dicteerde. In werkelijkheid is het boek ook nog meer dan dat. Herzberg, die de zoon en de kleinzoon is van uit Rusland geëmigreerde Joden, die zich ten tijde van de pogroms in de jaren tachtig van de vorige eeuw in Amsterdam vestigden, waar de schrijver in 1893 werd geboren, belichaamt in zijn geschiedenis en die van zijn familie zeer algemene trekken van de Joodse geschiedenis en het Joodse noodlot, – als men die term mag gebruiken tenminste, want een noodlot is, volgens het spraakgebruik, iets waar niemand wat aan veranderen kan, zelfs niet de goden, terwijl het lot van de Joden in wat er tragisch aan is door niet-Joden wordt bepaald, en dus in beginsel te vermijden moet zijn, zoals alles wat mensen elkaar uit haat, wrok, afgunst of ressentiment aandoen.

Abel Herzberg heeft dat begrepen. Daarvan getuigt zijn nieuwe boek dat, als gezegd, veel meer is dan een verzameling jeugdherinneringen. Het is in zekere zin de reductie tot de schildering van één enkele Joodse familie van het hele Joodse bestaan in de wereld van vandaag. Die schildering, waarin een begrip van binnenuit, geïllustreerd met talloze anecdotische bijzonderheden,

een situatie treffend verduidelijkt, munt alweer uit door een bewonderenswaardige objectiviteit. Er wordt nergens geïnsisteerd op het leed, dat toch zo'n overwegend bestanddeel van die situatie is, en misschien terecht, omdat dit leed een soort van permanente in dit menselijke bestaan is geworden, waaraan een gevoelig, maar uiterst soepel en plooibaar vermogen tot ondergaan beantwoordt. Dat is niet alleen een zaak van „gewoonte”, maar ook van een mentaliteit die uit een rijkdom van ervaring voortspruit, die door wijsheid en humor gelouterd is.

Dat religiositeit daarin ook een belangrijke rol speelt – los van de godsdienst als zodanig – weet Herzberg bijzonder goed voelbaar te maken. Hij doet dat in de vorm van verhalen die een symbolische betekenis hebben, parabels, die tot de rijkdom van de Joodse beschavingswereld behoren, al vanoudsher, en die men nergens mooier, nergens verhelderder en overtuigender vinden kan dan juist daar.

Een vermenging van al die verschillende bestanddelen levert een soort levensfilosofie op, die zeker niet alleen aan Abel Herzberg eigen is, maar tot de verworvenheden van een deel van het Joodse volk behoort, al geldt dat juist weer niet voor de jonge staat Israël. Die levensfilosofie is de weerloosheid als mystieke belevens.

Herzberg vertelt erover in het buitengewoon mooie laatste hoofdstuk over de Chabadbeweging en het chassidisme waaruit zij voortkomt. De grootvader van de schrijver van moederszijde was een chabadnik en dat geeft hem de gelegenheid om met voorbeelden en verhalen toegelicht een uitstekend inzicht te geven, niet alleen in wat die beweging is of bedoelt te zijn, maar ook in de verschillende stromingen van rationalistische of mystieke aard in de Joodse godsdienst, vaak zeer tegenstrijdige stromingen, waartussen de Chabadbeweging bemiddelen wilde.

Het geeft Herzberg in elk geval de gelegenheid zijn boek met een paar prachtige bladzijden te beëindigen, waarin hij probeert te doen ervaren hoe het mogelijk is dat deze mensen bereid zijn geweest alles op zich te nemen, de vervolging, de verachting van de wereld, de brandstapels en de moord op hen en hun gezinnen. Het gaat niet om een godsdienstige overtuiging, maar om religiositeit die volgens Herzberg geen overtuiging, maar een eigenschap is. Zij geloven zoals een ander muzikaal is.

Dat levensbesef vindt men ook in dit boek, ten spijt van het rationalisme van de schrijver, wie het niet aan nuchterheid ontbreekt noch aan de daarmee gepaard gaande humor. Er valt uit zijn boek niet alleen veel te leren, het leert vooral ook veel in te zien; het leert niet allereerst iets te „weten”, maar het geeft een inzicht in wat werkelijke wijsheid is, – dat zeldzame bezit dat vooral de Joodse mens eigen is en dat ook de waarde van dit boek bepaalt.

Pierre H. Dubois

Abel J. Herzberg, *Brieven aan mijn kleinzoon*.
Uitg. Bert Bakker/Daamen. Den Haag.

MENS EN MUZIEK

Nu tegenwoordig zo wordt gepraat over „in” en „uit”, ook als het over muziek gaat, is het interessant om een begaafd componist als (de in 1955 gestorven) Arthur Honegger op dit thema te laten inhaken. „Ik geloof beslist dat over enkele jaren de muzikale kunst, zoals wij deze opvatten, niet meer zal bestaan,” aldus Honegger. En hij zegt er ook bij, waarom: „Men luistert niet meer naar ‘de muziek’, men komt de uitvoering van een vermaarde orkeststrijder of van een beroemde pianist bijwonen. Dit ligt meer op het terrein van de sport dan van de kunst... in de muziek wil men alleen wat minstens honderd jaar geleden werd gemaakt. Voor het publiek bestaat de muzikale kunst in de uitvoering van klassieke of romantische werken. De hedendaagse componist is dus een soort indringer, die zich absoluut aan een tafel wil zetten waar hij niet werd genodigd. Het is zeker dat de voornaamste deugd van een componist is, dood te zijn.”

Een somber en radicaal geschetst beeld, dat het overdenken ervan alleszins waard is. Welnu, Honegger schiet zonder twijfel raak met de mening dat de verhouding mens-en-muziek (die immers ondenkbaar is zonder de factor: publiek) te zeer is gebaseerd op de afweer tegenover het niet-vertrouwde, het niet reeds duizendmaal gehoorde.

Maar hij is mij te pessimistisch als hij constateert dat het huidige concertleven bestaat bij de gratie van sportieve ervaringen via uitvoeringen van super-dirigenten of super-solisten. Deze hoge muzikale bomen behoeven juist talrijke muziekwerken ervoor te verwaaien tot louter stof der muziekgeschiedenis. Anderzijds ligt hun verdienste in het feit dat zij het kritisch oordeel van het concertpubliek op peil houden en zelfs vaak nog opvoeren, wat in de hand wordt gewerkt, nu door radio, tv en grammofoon het beste binnen het bereik van elke huiskamer is gekomen.

Maar juist op het gebied van deze prachtige communicatiemiddelen, waarbij ik dan ook nog de pers wil voegen, gebeurt vrijwel niets om dat zo behoudende grote publiek tot meer muziekbegrip op te voeden. Stellig mede daardoor is het met de Nederlandse Opera zo fataal slecht gegaan en worden tal van kamermuziekconcerten zo miserabel slecht bezocht. Inderdaad, als het om hedendaagse muziek gaat, is het de voornaamste deugd van een componist, dood te zijn.

Hoe kan het ook anders, als geen enkele krant of radio- en tv-omroep er ook maar iets aan doet, om het publiek op te voeden tot een muziekbesef dat verder gaat dan alleen maar dodenverering? Om te beginnen is het dan ook nodig, dat „de grote massa” wordt opgevoed tot muziekbeluisteren in algemeen muzikale zin. Daartoe zijn via de radio wel eens pogingen gedaan, maar dan meer in de vorm van gezellige en tot niets verplichtende praatjes, of van even kneuterige als stuntelige muziek-uitvoeringen. Overigens is deze algemene muziekopvoeding door middel van krant, radio of tv een nauwelijks of niet ontgonnen terrein.

Ik doel hier op vervolg-artikelen of series van uitzendingen in de vorm van begrijpelijke uiteenzettingen over onderwerpen zoals notenkennis, muziekinstrumenten, speeltechnieken, muzikale stijlen, muzikale interpretatie en volksmuziek. Waarom zou door deze communicatiemiddelen met de muziek niet kunnen worden tot stand gebracht wat b.v. met Duitse of Engelse les wel blijkt te kunnen? Een echte muziek cursus, met vervolg-artikelen en vervolg-uitzendingen, en compleet met op te geven taken.

Het zou een effectieve manier zijn om de „grote massa” te winnen voor andere genietingen dan die van het dagelijks tophit-menu. Zodat misschien eens ook de hedendaagse componist aan de tafel van mens-en-muziek een graag genode gast is!

Leo Hoost

Vrije meningsuiting een groot goed... BUITEN de kerk

Kardinaal Alfrink: „Twintig eeuwen Christendom kenden slechts één Copernicus en één Galilei – en nog honderden anderen...”

Op 9 mei sprak kardinaal Alfrink voor het r.k. Thijmgenootschap te Utrecht over het netelige onderwerp: *Vrije meningsuiting in de r.k. kerk*. Dit onderwerp was extra netelig, omdat de paters Van Hees, Arts en Pisa op bevel van de Jezuïten-Generaal te Rome hun medewerking aan het progressieve r.k. weekblad „De Nieuwe Linie” hadden moeten stopzetten (zie „De Volkskrant” van 30 april). Op het gehele betoog van de kardinaal willen wij niet ingaan, maar wel op een belangrijk onderdeel, waarbij wij uitgaan van een uitvoerig verslag in „De Volkskrant” van 11 mei.

„Natuurlijk, zei kardinaal Alfrink, zal men steeds weer wijzen naar Copernicus en Galilei, die op zuiver wetenschappelijke gronden ingingen tegen het vermeende geloof van de kerk, waarvan de kerk – zij het met veel moeite – later erkende, dat het niet ging om het geloofsbezit, maar om een vrije natuurwetenschappelijke opvatting. Theoretisch is eenzelfde incident weer mogelijk, maar voor ons is er toch wel alle reden om bescheiden te zijn, wanneer twintig eeuwen Christendom slechts één Copernicus en één Galilei hebben gekend.”

Aldus de kardinaal, wiens woorden gemakkelijk heenglijden over de strijd, die sedert de mondigwording van de Europese cultuur tussen christendom en wetenschap aan de gang is. Behalve de éne Copernicus en de éne Galilei kennen de laatste vijf eeuwen christendom honderden geleerden op natuurwetenschappelijk en geesteswetenschappelijk terrein, die aan den lijve gemerkt hebben, dat vrije wetenschap en kerkelijk geloof onverenigbare grootheden zijn. Toen Galilei zijn *heliocentrische* wereldbeeld moest herroepen, besefte de Kerk heel goed, dat het heliocentrische wereldbeeld niet slechts het *geocentrische* wereldbeeld van de Bijbel, maar ook het geloof in een hemel *boven* de aarde en het geloof in een hel *onder* de aarde op losse schroeven zette. Toen de Kerk „zij het met veel moeite” ten langen leste de strijd tegen het heliocentrische wereldbeeld opgaf en deze kwestie tot „een vrije natuurwetenschappelijke opvatting” verklaarde, bezegelde deze erkenning de eerste grote nederlaag van christelijk geloof tegen de natuurwetenschap. Darwin bracht een kleine honderd jaar geleden met zijn evolutieleer de tweede slag toe aan het christelijke wereldbeeld. Doch de strijd om de evolutieleer is nog niet geëindigd: pater Teilhard de Chardin mocht tijdens zijn leven niet publiceren. Pas na zijn dood verschenen zijn werken in druk en verleden jaar kregen de r.k. boekwinkels in Rome het verbod opgelegd, om de werken van Teilhard de Chardin te verkopen vanwege de evolutionistische opvattingen van deze pater Jezuïet. Wanneer de

kerk de evolutieleer tot een vrije wetenschappelijke opvatting verklaart, dan zal dit de tweede bezegeling zijn van een nederlaag. Toch zal de kerk ook dan volhouden, dat Adam en Eva wegens het eten van de appel door God met de zondeval gestraft werden en met hen alle nakomelingen, en dat Jezus gekomen is om de mensheid van de zondeval te bevrijden door Zijn verzoenend lijden en sterven, door de genademiddelen der kerk tot de wederkomst van Jezus Christus bemiddeld.

Terwijl het heliocentrische wereldbeeld het geloof in hemel en hel in de kern aantast, tast de evolutieleer de heilsgeschiedenis in de kern aan. Slechts door de overmacht der wetenschap gedwongen, kan de kerk beide wetenschappelijke ontdekkingen tot „vrije wetenschappelijke opvattingen” verklaren. Anders zou de kerk haar invloed verliezen onder gelovigen, die van de boom der kennis hebben geproefd.

Schijn-overwinning

Op het terrein der geesteswetenschap, met name op het terrein van wijsbegeerte en godsdienstwetenschap, heeft de r.k. kerk een schijn-overwinning behaald door de zg. *anti-modernisten-eeu van 1910*, die nog steeds van kracht is. Deze eed verbiedt erkenning van wat wijsgerig denken en historisch onderzoek aan het licht hebben gebracht, voorzover in strijd met het geloof. De opvattingen van o.m. Kant, Hegel, Nietzsche en de existentialisten vallen onder het veto van de anti-modernisten-eeu. Slechts via een speciale dispensatie mogen r.k. theologen zich met deze wijsgeren bezighouden. Wat de grote vrijzinnige bijbelgeleerden en kerkhistorici onweerlegbaar hebben aangetoond, valt onder hetzelfde veto.

„De Haagse Post” van 28 maart vertelt over Paus Johannes XXIII: „Paus Pius X veroordeelde in 1907 de Modernisten-beweging met zijn encycliek ‘Pascendi gregis’. In 1910 legde hij de priesters de anti-modernisten-eeu op. Roncalli (de latere Johannes XXIII) besloot, zoveel mogelijk over het modernisme te lezen, maar er zich afzijdig van te houden en te zwijgen, totdat de tijden er rijper voor waren geworden”. Van die rijpheid bemerken wij bij kardinaal Alfrink weinig, wanneer hij in de meergenoemde rede stelt: „God verkondigt door Zijn Zoon in de Kerk een Openbaring, die wij mensen hebben te aanvaarden en te beamen”. Wanneer de kardinaal over „Zijn Zoon” spreekt, bedoelt hij de Zoon Gods in *letterlijke* zin: geboren uit de Maagd Maria, ten derde dage lichamelijk ten Hemel *gevaren*, waar Hij thans gezeten is aan de rechterhand Gods. Met Hem troont de Moeder Gods, Maria, in de Hemel, die ten Hemel is *opgenomen* en Medeverlosseres is (dit laatste is nog geen dogma). Het wetenschappelijke bijbelonderzoek heeft aangetoond, dat Jezus de zoon van Jozef en Maria was en dat Maria, behalve Jezus, nog vele andere zoons en dochters bezat.¹ Er is dus geen sprake van, dat Jezus in letterlijke zin de Zoon Gods is. Hij was een mens en waarop berust dan de in Hem gegeven „Openbaring, die we hebben te aanvaarden en te beamen”? De anti-modernisten-eeu heeft *deze* aanval van de wetenschap weten af te grendelen. En daarom kan kardinaal Alfrink de vrije meningsuiting in de kerk wel een groot goed achten, doch dit grote goed is geen realiteit. Schoorvoetend erkent de kerk het heliocentrische wereldbeeld. Schoorvoetend laat de kerk de evolutie-leer in Noord-Europa en de Verenigde Staten oogluidkend toe, maar op godsdienstwetenschappelijk terrein heerst nog steeds de anti-modernisten-eeu, gelijk de Engelen, die met vlammeende zwaarden de toegang tot de Boom des Levens in het Paradijs bewaakten.²

Zolang de anti-modernisten-eeu van kracht is, blijft de vrije meningsuiting een groot goed buiten – en niet binnen – de r.k. kerk.

Assen

P. D. van Roijen

1. Vgl. Marcus 6 : 3.
2. Vgl. Genesis 3 : 24.

Mens en Wereld verschijnt om de veertien dagen

Redactie: Mevr. I. M. A. Donker-Rutgers, dr. H. Bonger, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet.

Tijdelijk Redactiesecretaris:
H. P. Danz, Mathenesserlaan 158b
Rotterdam-2, telefoon 252645

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

Golven der gele rivier

Er zijn na de oorlog verschillende goede bloemlezingen uit Chinese poëzie verschenen. Ik denk bv. aan „The White Pony” door Robert Payne (Mentor Books), aan „Lyrik des Ostens” (Carl Hanser Verlag, München) en wat Nederland betreft aan de prachtige bundel van Willem Brandt „Hart van jade” (1959) en die van Elizabeth de Jong-Keesing „Halflachend met de wijzen” (1959).

Liefhebbers van Chinese poëzie zullen ongetwijfeld veel vreugde beleven aan de bij Boucher (Den Haag) uitgekomen bloemlezing van Chinese poëzie „Golven der gele rivier”, vertaald en ingeleid door Jef Last, die als sinoloog de vertalingen uit het origineel kon maken (dit in onderscheid met vele andere vertalers, die vaak gebruik maken van reeds bestaande Engelse, Franse en Duitse vertalingen – wat de laatste betreft bv. „Die Chinesische Flöte” van Hans Bethge, die veel bekendheid kreeg). Men komt in deze bundel bekende klassieke dichters tegen als Po Tsjuu-I (in Nederland) geïntroduceerd door Slauerhoff), Li T'ai-Po en Toe Foe, maar ook moderne dichters als Kwo Mo-jo, Loe Sjuun en Mao Tsje-Toeng(!) Het is een bundel, die men graag herhaalde malen ter hand neemt. Jammer, dat het boekje nog al wat drukfouten bevat.

P. Krug

Mens en Kosmos

Het *januarinummer* van het tweemaandelijks tijdschrift „Mens en Kosmos” bevatte een bijdrage van dr. D. H. Prins over Indische religiositeit en over een studie van mr. Boasson betreffende Spinoza alsmede artikelen van F. R. Mohr „Levenszin”, van prof. P. Smits „Protestantse profaniteit in het denken van Tillich”, van M. Denuzière „Ketterse pelgrimstocht in Zuid-Frankrijk” (betreffende de Albigenzen).

Het *maartnummer* was voor een belangrijk deel aan Rusland gewijd: P. Krug schreef over „Rusland en Europa”, dr. J. H. Dubbink over het marxisme. Ad den Besten leverde een kort verslag van zijn lezing in Amersfoort over de naoorlogse Nederlandse poëzie.

Het *meinummer* vroeg aandacht voor belangrijke nieuwe boeken over het Zen-Boeddhisme, waaronder „Spel zonder snaren” van dr. F. Vos en prof. E. Zürcher. Dr. Anna Kiel schreef over het werk van Ricarda Huch. Ds. C. Aalders besprak het boek van dr. C. van Nes „Over dood en leven”, terwijl drs. J. M. Hondius „Yoga en wedergeboorte” behandelde. Naast actuele beschouwingen in de rubriek „Van heinde en ver” bevat ieder nummer voorts een aantal boekbesprekingen.

Het tijdschrift is een uitgave van N. Kluwer, Deventer.

Kroniek van het internationale gebeuren

Al jaren lang speelt een vicieuze cirkel-probleem het uitvoerend beleid der Verenigde Naties danig parten. De Volkerenorganisatie is namelijk voor dit beleid geheel aangewezen op de contributies van al haar leden, maar steunt bij nagenoeg ieder punt van haar beleid slechts op een deel van die leden, die op dat moment toevallig de meerderheid uitmaken.

Als wij afzien van de moeilijkheid voor sommige landen hun contributie te voldoen vanwege hun schaarse nationale middelen, blijft daarnaast het probleem dat sommige landen bij gelegenheid het hun toegedacht aandeel in de financiële steun bij acties weigeren te voldoen omdat zij het doodeenvoudig niet eens zijn met deze acties.

Een recent voorbeeld daarvan is onder meer de Sovjet-Unie – hoewel zij daarin niet de enige is! – die heeft verklaard nog geen kopeke te zullen bijdragen aan de kosten voor de positionele strijdmachten in het Midden-Oosten en in Congo. Het inzetten van deze strijdmachten was namelijk niet het werk van de Veiligheidsraad, waar ieder der grote mogendheden een vetorecht bezit, maar het gevolg van een tweederde-meerderheidsbesluit van de Algemene Vergadering.

De Sovjet-Unie – die als gevolg van zijn buitenlandse politiek geen instemming kon opbrengen met deze acties – is het in principe nooit eens geweest met deze handelwijze, waarbij de Algemene Assemblee een deel van de bevoegdheid van de Veiligheidsraad overnam waar het ging om de handhaving van de vrede in de wereld. Daarentegen zijn de westelijke mogendheden en alle kleinere staten wel geporteerd voor deze uitwijkmogelijkheid omdat het in praktijk de enige mogelijkheid betekende acties waartegen de Sovjet-Unie zijn veto richtte, die door een grote ledenmeerderheid van de U.N.O. werden ondersteund, toch door te voeren.

Terecht voert de Sovjet-Unie aan dat het theoretisch mogelijk is geworden – na de grote uitbreiding van het aantal lidstaten, dat een actie door een tweederde meerderheid der leden wordt gesteund, die tezamen nog geen tien procent van de wereldbevolking uitmaken en die nog geen vijf procent van de inkomsten van de Volkerenorganisatie voor hun rekening nemen. Indien een dergelijke theoretische mogelijkheid ooit benut zou worden zou dat inderdaad fataal blijken voor de organisatie. Waarschijnlijk zou het het einde betekenen van de U.N.O., omdat de grote wereldmachten er nooit mee zouden kunnen instemmen. Daartegenover staat dat wanneer een stemmingsprocedure zou worden ingevoerd waarbij rekening werd gehouden met de bevolkingsgrootte of de contributiebijdrage der lidstaten dit de Verenigde Naties tot een in hoge mate onaantrekkelijke wereldorganisatie zou maken voor alle kleine landen. Zij zou daarmee te veel een onderonsje worden van een paar grote mogendheden en het gevaar zou groot zijn dat een meerderheid van soevereine staten de organisatie teleurgesteld de rug zouden toekeren. Evenzeer dus het einde van de U.N.O.

Andere bezwaren

Behalve dit praktische bezwaar kleven aan een dergelijke opzet van de U.N.O. ook nog wel andere bezwaren. We zouden ons b.v. kunnen afvragen of het rechtvaardig is over wereldproblemen te laten oordelen op grond van op dit moment bestaande welvaartssituaties, zoals het geval zou zijn wanneer de contributiebijdrage criterium zou worden voor het gewicht der stem. Terwijl wanneer men het bevolkingscijfer als criterium zou hanteren de reële machtssituatie zou worden genegeerd door b.v. India tweemaal zoveel stemmen te geven als de Verenigde Staten of de Sovjet-Unie. Op zichzelf misschien niet onrechtvaardig maar wel in hoge mate irreal. Om daarbij nog maar niet te spreken over de inconsequentie het bevolkingsaantal als uitgangspunt te

nemen voor het bedrijven van wereld-ordering en wereldpolitiek, terwijl het land met verreweg het grootste aantal inwoners de toegang tot de organisatie wordt ontzegd!

Ondanks het afwijzen van de alternatieven voor de door de Sovjet-Unie gewraakte procedure is het niet verstandig de onwelwillende houding der Russen af te doen met een veroordeling wegens querulantie.

Het handvest der Verenigde Naties biedt de secretaris-generaal de mogelijkheid leden die hun contributie na herhaalde aanmaningen nog niet hebben voldaan het stemrecht tijdelijk te ontnemen. Dat weet ook Moskou heel wel. We hoeven daarom niet te verwachten dat een dergelijke maatregel – bedoeld als middel om persie uit te oefenen – enig effect zou hebben voor zover het de betaling betreft. Zeer waarschijnlijk zou alleen maar zijn dat de Sovjet-Unie zijn lidmaatschap zou opzeggen, hetgeen opnieuw een methode zou zijn om de U.N.O. om zeep te helpen. Trouwens al zou de Sovjet-Unie deze stap niet ondernemen dan zou het effect het zelfde zijn, omdat slechts een voetbalmatch zou resteren waarbij nog maar één ploeg plus de scheidsrechter in het veld was. Dit middel zal Oe Thant dus waarschijnlijk nooit te baat nemen.

Oók een kwaad...

Liever zal hij trachten zijn financiën rond te krijgen (opnieuw een sine qua non voor het doel-

matig voortbestaan van de U.N.O.) door dáár extra gelden te accepteren waar men wel bereid blijkt ze te verschaffen, i.c. in Washington. Misschien het minste kwaad van de vele kwaden, maar daarom niet minder óók een kwaad!

Door een dergelijke financieringspolitiek krijgt de Verenigde Naties namelijk nog meer dan toch al het geval is met, om maar een willekeurig iets te noemen, New York als zetel, het odium voor het overgrote deel een Amerikaanse aangelegenheid te zijn. Op den duur kan dat niet anders dan gevolgen hebben, zowel voor de communistische landen als de gehele neutralistische wereld. Daarom zal het noodzakelijk zijn zich te bezinnen op de kern van dit probleem: de volledige integratie van de beide idealen die aan de volkerenorganisatie ten grondslag liggen: het zijn van dé volkeren en naties der wereld (en niet zoals nu van een bepaald soort vertegenwoordiging daarvan) en het zijn van een hechte organisatie toegerust met alle juridische, financiële economische hulpmiddelen die haar tot een werkelijk krachtig apparaat kunnen maken.

Om een dergelijk sterk beleid mogelijk te maken, zal het nodig zijn dat de bepaling ervan geschiedt door een lichaam dat voor 100 % stoelt op de feitelijke realiteit van de internationale situatie – waarin verdisconteerd alle machtsuitgangspunten – en waaraan een door allen erkend wereldrechtsbeginsel ten grondslag ligt. Uiteraard zal het dan zo moeten zijn dat dit wereldrechtsbeginsel niet alleen idealistisch wordt aanvaard, maar ook en bovenal in de praktische politiek van alle regeringen. Of is dit te veel verlangd?
R. B.

Boekaankondigingen

De uitgeverij W. de Haan zendt ons uit de reeks Phoenix klassieke pockets (f 4,90):

1. *Grondvesters van Athene en Rome*, Het leven van Theseus en Het leven van Romulus, waaraan de vertaler drs. C. M. Stibbe een vergelijking tussen beide legendarische figuren en een beschouwing over de „Levens” van Plutarchus, waarvan dit er twee zijn, toevoegt.
2. *De geboorte van Hercules en Het kabeltouw*, twee blijspelen van Plautus, vertaald door dr. J. Hemelrijk met „Iets over de dichter” van prof. dr. A. D. Leeman.
3. *Oresteia* Aischylos, een trilogie, in de vertaling van P. C. Boutens.
4. *Phaidros en Phaidron*, Plato, onder de gemeenschappelijke titel Vervoering en onsterfelijkheid der ziel, vertaald door P. C. Boutens.

Elk van deze deeltjes bevat enige fraaie foto's ter illustratie en is voorzien van noten, soms ook een register en een bibliografie, 3 en 4 zijn herdrukken.

Uit de Phoenix pockets de nummers:

94. *Parapsychologische verschijnselen in het dagelijks leven*, prof. dr. W. H. C. Tenhaeff. f 3,50. Een stelselmatig geordende verzameling gevallen van spontane paragnosie (= waarneming onder omstandigheden, welke het normale gebruik van de zintuigen uitsluiten). Een historische inleiding gaat vooraf, enige hoofdstukken met theoretische beschouwingen sluiten het geheel af.
96. *Kreta en Mykene*, drs. C. M. Stibbe. f 4,50. Een overzichtelijke samenvatting van wat opgravingen op Kreta in het noorden van de Peloponnesos (Zuid-Griekenland) aan gegevens over twee voor-Griekse beschavingen, die de Helleense beïnvloed hebben, opleverden.
97. *De Zigeuners*, Jean-Paul Clébert. f 4,50. De uit het Frans vertaalde tragische geschiedenis van de paria's van Europa, de zwervers, die in de twintigste eeuw in de door Duitsland bezette gebieden door de handlangers van Hitler even onmenselijk, even stelselmatig en massaal als de Joden zijn uitgemoord. De schrijver vertelt van

hun traditie en overleveringen van hun levenswijze, hun zeden en gewoonten en hun taal.

98. *Het land der Farao's*, dr. Cyril Aldred. f 4,50. Dit boek, uit het Engels vertaald, leidt de lezers het oude Egypte (tot de laatste eeuwen voor onze jaartelling) binnen. Zij leren de bewoners, hun cultuur, hun regeerders en hun geschiedenis kennen.

Al deze deeltjes zijn geïllustreerd. Een register maakt het gemakkelijk na lezing iets belangrijks terug te vinden.

Uit de Palladium Paperbacks (boeken van veel grotere omvang dan de voorafgaande, f 9,90):

Varianten van religieuze beleving, William James. Een Nederlandse vertaling van een baanbrekend werk uit het begin van deze eeuw (1902), dat nog steeds niet verouderd is. De lange rij herdrukken getuigt van de belangstelling, die het ondervonden heeft. Onmiddellijk na het verschijnen ontketende het eindeloze discussies. De gevolgde methode van onderzoek was op dit gebied nieuw en volgens velen bedenkelijk. De Amerikaanse psycholoog had feiten verzameld, streefde er naar in het weergeven daarvan elke waardering uit te sluiten en slaagde tot op grote hoogte daar in. Elke religieuze beleving, waarvan de beschrijving hem betrouwbaar voorkwam, was hem even belangrijk, onafhankelijk van het godsdienstig en cultureel milieu, waarbinnen de betrokkene leefde. In de bladzijden ter inleiding schrijft de vertaler: „Religie betekende voor hem ervaring, beleving en inzicht en niet het aanhangen van dogma's of stervende geloofsfeiten”. Het boek is leesbaar voor leken.

Raadselachtige culturen, Ivar Lissner. Een werk, waarin de schrijver, die zelf jarenlang aan archeologisch onderzoek heeft deelgenomen, in dikwijls geestdriftige bewoordingen daarover vertelt, niet altijd zonder zijn voorkeur voor bepaalde culturen te laten merken, steeds boeiend. Zijn samenvatting van de resultaten van het werk van een groot aantal vakmensen voert de lezers tot vijf à zesduizend jaar terug, op uiteenlopende plaatsen: Voor-Azië, Griekenland, Spanje, China, India, Arabië, Guatemala enz.

Ook in dit boek vallen de fraaie foto's die de tekst verduidelijken, op.
Pr.

IK denk er ZO over

Raadslieden in de strijdkrachten

Over bovengenoemd onderwerp is al heel wat van gedachten gewisseld, waaruit blijkt dat niet ieder deze gang van zaken toejuicht.

Bij degenen die bezwaren naar voren brachten waren pacifisten en niet-pacifisten en dat is begrijpelijk omdat in de kern der zaak het verschil dikwijls minder groot is dan men denkt.

Er zullen weinig pacifisten zijn die enig geweld nalaten indien daarmede grote rampen kunnen worden voorkomen en weinig niet-pacifisten zullen geweld gaan gebruiken indien het middel nog erger is dan de kwaal.

Generaal Winkelman gaf het ook na vijf dagen al op en Denemarken begon er heel niet aan. De zwart-wit gedachte is dus ook in deze niet juist.

Maar waar gaat het dan wèl om?

Het gaat om het militaire stelsel zoals wij het nu kennen. Het gaat er om, dat geen enkel soldaat naar zijn mening wordt gevraagd. Het woord dienstplicht betekent dienstdwang. In de militaire dienst worden allen aanvaard als onderdanen en eigen persoonlijkheid wordt uitgesloten. Ze worden onder bedreiging van strenge straffen gedwongen in de kazerne te komen en vervolgens (art. 11) gedwongen „gegeven dienstbevelen stipt op te volgen, zonder zich af te vragen naar doel en strekking van deze dienstbevelen”.

In het onderwijs is een grote stroming merkbaar om de jonge mensen op te voeden tot zelfstandige wezens met een eigen verantwoordelijkheidsgevoel en wat de jonge mannen op school is bijgebracht wordt er in de kazerne in een zo kort mogelijke tijd uitgestompt.

Aan krijgstucht en discipline moeten de jonge mannen, onder voortdurende bedreiging van straffen, zich trachten te onderwerpen en niets of niemand wordt in de kazerne toegelaten die deze heilige krijgstucht zou kunnen ondermijnen.

Dat zal majoor Lips van het H.V. dan ook zeker niet doen. Hij is daar niet om iets te „verkon- digen” maar zegt wel:

„De raadsman heeft natuurlijk een standpunt ten aanzien van deze kwestie en ik meen dat dit zodanig moet zijn, dat de raadsman in de militaire dienst zich zonder innerlijke conflicten kan bewegen.”

Zo is het dan ook, want als het proces dat men de jonge mannen laat ondergaan hem wèl be- roerde, zou dat wel merkbaar zijn en werd hij daardoor in de kazerne niet toegelaten.

Hij kan gemoedelijk aanzien dat jonge man- nen alle persoonlijkheid wordt ontnomen en dat zij tot willoze werktuigen worden gemaakt. En in deze omgeving wil majoor Lips niet eigen me- ning opdringen, maar de soldaten laten bouwen aan een eigen levensvisie. In de kazerne, waar bevel bevel is, laat hij rustig bouwen aan een eigen levensvisie.

Wanneer zal in het H.V. het begrip post vatten dat het militaire stelsel met zijn dienstdwang en krijgstucht de school is waar alle persoonlijke verantwoordelijkheid wordt vermoord en de mens dus geschikt wordt gemaakt om elke wille- keurige daad te verrichten, zonder recht op eigen oordeel?

Amstelveen

H. Jacobs

BIJSCRIFT

De heer Jacobs citeert mij op een merkwaardige wijze! Hij laat me zeggen: „De raadsman heeft natuurlijk een standpunt t.a.v. deze kwestie en ik meen dat dit zodanig moet zijn, dat de raads- man in de militaire dienst zich zonder innerlijke conflicten kan bewegen”. De kwestie waar het om ging was de vraag: wel of geen bewapening, maar nu voegt Jacobs dit citaat in in zijn betoog

over de krijgstucht zodat het net is of ik me in dit citaat uitspreek over de inhoud van de krijgs- tucht. Ik meen dat dit een heel vreemde manier van citeren is.

Wat nu deze kwestie van de krijgstucht zelf betreft twee punten:

1. Ik meen dat de geestelijk verzorger vrij moet kunnen spreken over alle zaken die in die geestelijke verzorging te pas komen, dus ook over zaken de krijgstucht betreffende. Hij zal dat altijd moeten doen op een voor een geestelijk verzorger verantwoorde wijze. Het is heel ge- makkelijk eens even een aantal slogans de we- relt in te werpen maar dat kan nauwelijks gees- telijke verzorging worden genoemd. Bovendien gaat het er voor de raadsman niet om even zijn eigen mening te zeggen maar om de aan hem toevertrouwde militairen werkelijk aan het den- ken te zetten zodat ze, langzamerhand, een eigen, goed doordachte, mening krijgen.

2. Natuurlijk is de kwestie van de krijgstucht een moeilijk punt. Voor zover mij bekend is er geen leger – van Amerika tot en met Rusland en communistisch China – dat meent het zonder krijgstucht te kunnen stellen.

Ik heb veel over deze zaak nagedacht maar ik zie ook niet hoe men een leger kan voorbereiden op zijn, eventuele, afschuwelijke taak zonder de eis van gehoorzaamheid te stellen. Als de heer Jacobs daarvoor wel een oplossing weet, dan hoor ik die graag.

Een andere zaak is in welke geest die eis van gehoorzaamheid wordt gesteld.

Daarover zijn, voor ons land, dan weer twee opmerkingen te maken:

a. Wat in de strijdkrachten gebeurt, ook op het punt van de uitvoering van de krijgstucht, staat voortdurend onder de controle van een de- mocratisch gekozen parlement. Reeds meermalen heeft het parlement ook van dit recht van controle gebruik gemaakt.

b. In de strijdkrachten zelf is ook ongetwijfeld een wil tot vernieuwing aanwezig. Om één voor- beeld te noemen: In het Studiecentrum voor mi- litair leiderschap te Hilversum wordt nu reeds enkele jaren officieren en onderofficieren de ge- dachten van een modern leiderschap bijgebracht. Men probeert daar werkelijk moderne ideeën in- gang te doen vinden. Ook humanisten nemen aan deze gedachtenvorming deel.

Natuurlijk kan men stellen dat men daar in de praktijk van de strijdkrachten nog niet zoveel van bemerkt. Het is de vraag of dit waar is, in- siders hoort men vaak beweren dat er op dit punt heel wat verbeterd is. Trouwens de heer Jacobs haalt zelf de vernieuwing in het onder- wijs aan, als hij daar werkelijk iets van weet dan zal hij ook weten hoe langzaam en moeilijk daar de vernieuwing doordringt.

Tenslotte, het H.V. heeft aangedrongen op geestelijke verzorging in de strijdkrachten, niet om zich aan de kant te scharen van hen die bewape- ning willen of de doorvoering van een ouderwet- se krijgstucht maar om, gezien het feit dat het grootste deel van ons volk vandaag de bewape- ning wil handhaven, de jongemannen die als ge- volg daarvan in de militaire dienst moeten, in hun eigen geestelijke richting te kunnen bijstaan in de moeilijkheden die ze daardoor ondervin- den.

Ik meen dat daar alle humanisten achter kun- nen staan. Ze kunnen dan nog vrijuit bezwaren tegen bewapening en krijgstucht handhaven. Als we maar wèl weten dat we op dit punt niet veel verbeteren door vlotte aantijgingen te plegen te- gen mensen wier argumenten we niet eens ken- nen.

H. Lips

leven sverz ekering ng op index benad ering basis

Aurora

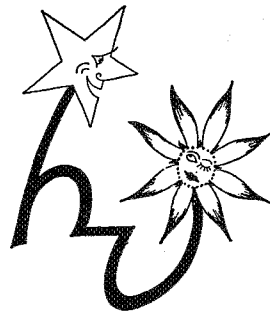
Zend mij vrijblijvend alle inlichtingen over uw Index-Benaderingspolis.

NAAM:

ADRES:

WOONPL:

(In open envelop, gefrankeerd met 5 cts postzegel, zenden aan:
N.V. Levensverzekering Maatschappij
AURORA, Stadhouderskade 1a, A'dam).

„Is u ook lid van het Humanistisch Verbond?”

Rede en Religie in het Humanisme

In deze uitgave is er naar gestreefd de verschillende opvattingen die zich binnen het humanisme over deze onderwerpen voordoen, tot hun recht te laten komen.

Formaat 15 x 23 cm. - Omvang ca. 250 pag.

Prijs f 9.90

U kunt dit bestellen door overschrijving op giro 30 49 60, t.n.v. Centraal bureau Humanistisch Verbond
OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

6e jaars student zoekt kamer in Eenv., besch. dame, 42 jaar, zoekt Utrecht per 1 okt. kennismaking met dito heer tot 50 Br.: W. Hagens, Croeselaan 229 bis, jaar. Brieven onder nr. 132 a.h. bureau van dit blad. Utrecht.

„Opvoeding op het gebied der sexualiteit”

geschreven door Prof. Dr. A. C. Drogendijk, P. J. F. Dupuis (arts), Prof. Dr. Ir. A. F. van Leeuwen S.J., A. G. van Omme (arts), J. Reehorst, P. W. van der Vliet, Dr. J. J. A. Vollebergh, Prof. Dr. H. R. Wijngaarden, Dr. R. Zijlstra. (Uitgave N.G.C.).

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 22.

het wonder

samengesteld door:

Drs. D. Braun O.F.M., P. N. Kruyswijk, Prof. Dr. G. A. Lindenboom, Ds. G. van Loenen, J. J. C. Marlet, zenuwarts, Drs. J. G. van der Ploeg, Dr. D. H. Prins, Prof. Mag. Dr. E. C. F. A. Schillebeeckx O.P., Ds. P. Simoons, Dr. I. Vijlbrief, Drs. J. A. M. Weterman.
(Uitgave N.G.C. no. 26)

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 26.

BEZITSVORMING

samengesteld door Dr. W. Albeda, Dr. A. van Biemen, Ir. G. J. Braat, Drs. H. J. D. Dieters, Drs. J. M. Th. Loeffen, Dr. E. Nordlohne, Drs. A. W. H. J. Quaadvlieg, J. Reehorst en Drs. J. M. den Uyl.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. no. 27.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.

REKENSCHAP

**DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging**

Redactie:

Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. J. C. Brandt Corstius,
Prof. Dr. H. Freudenthal, Drs. F. P. Huygens,
Prof. Dr. B. W. Schaper, Dr. P. Thoenes en
Prof. Dr. Libbe van der Wal

Abonnementsprijs:

f 9.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f 8.— per jaar).
Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**
Oudegracht 152, Utrecht
Giro 582293

DE ALGEMENE EMIGRATIE CENTRALE vraagt een:

Voorlichtster - Maatschappelijk Werkster

(met name voor de vrouw en het gezin)

Op grond van reeds verkregen ervaring te plaatsen in de rang van respectievelijk:

Commies (f 645,- tot f 884,-), Commies A (f 778,- tot f 1.010,-) of Hoofdcommies (f 905,- tot f 1.162,-), per maand exclusief huurcompensatie.

Vakantie vier weken per jaar, vakantietoelage 4 %. Bij vaste aanstelling opname in het pensioenfonds mogelijk.

Sollicitaties binnen veertien dagen na verschijning van dit blad met uitvoerige inlichtingen en opgave van referenties te richten aan de directeur van de Algemene Emigratie Centrale, Javastraat 96, te 's-Gravenhage.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Er zijn minstens 6000 redenen om bij het samenstellen van uw reclame-budget aan Mens en Wereld te denken.
Het orgaan van een actieve organisatie is altijd een belangrijk communicatiemiddel en als zodanig een ideaal advertentiemedium.
Uitgebreide technische gegevens en de advertentietarieven zenden wij u gaarne toe.
Advertentie afd. Mens en Wereld, Oude Gracht 152, Utrecht.